

Vad händer efter ”klick”?

Av Eva Bertilsson och Emelie Johnson Vegh, publicerad i Canis 2004

För den klickerkloka hunden betyder ”klick” som bekant två saker. För det första talar klicket om att belöning är på väg. För det andra markerar klicket ett beteende, och talar om för hunden att just detta beteende var lönsamt. Klickerträning går framför allt ut på att välja ut vad som ska förstärkas, och att sedan förstärka just det. En bra tränare kännetecknas bland annat av att hon/han kan konsten att sätta upp bra kriterier för vad som ska förstärkas, och är skicklig på att klicka i exakt rätt ögonblick.

Men vad är det egentligen som händer efter ”klick”? Hunden får sin belöning, den primära förstärkaren, såklart. Men hur, och var? Det spelar faktiskt roll. Allt som händer från klicket och till dess att belöningen är avslutad ingår i belöningen, och hundens beteende *före* klicket kommer till viss mån att påverkas av vad den förväntar sig ska hända *efter* klicket. Dessutom kommer hunden att påbörja nästa beteende direkt när belöningen är avslutad, och själva belöningen påverkar då var hunden befinner sig.

Förväntan påverkar det beteende hunden erbjuder

Hundens belöningsförväntan uppkommer på olika sätt. Givet är att hunden förväntar sig belöning efter klick, det ingår i träningsöverenskommelsen. Men hunden kan också ha en förväntan på varifrån belöningen ska komma och på vilken sorts belöning det är. Vad är det första hunden upplever efter att den hört klicket? Ser den kanske dig stoppa handen i fickan? Ser den dig kasta en boll? Upptäcker den bara plötsligt att den har en godis framför näsan? Kort sagt, *varifrån* upplever hunden att belöningen kommer? Och vad händer sedan, fram till dess att hunden har godisen/leksaken i sin mun? Vad behöver hunden göra för att få tag på sin belöning? Vrida huvudet åt något håll? Gå framåt eller bakåt? Sträcka sig uppåt eller sänka sig neråt? Alltså, *vad gör* hunden just när belöningen når den? Förväntan på varifrån belöningen ska komma, vad hunden gör just när den får belöningen och vilken belöning det är som väntas, kommer att ”smitta av sig” på det beteende hunden erbjuder. Precis i början av shapingprocessen är det klokt att se till att det som händer efter klicket stämmer överens med det man vill att hunden ska göra före klicket.

Hundens förväntan påverkas inte av våra intentioner; om du har tänkt igenom belöningens placering eller inte spelar ingen roll. Belöningen påverkar beteendet oavsett om det finns en tanke bakom eller inte!

Att rikta eller inte rikta, det är frågan...

Vi citerar Bob Bailey: “Click for action, feed for position”. Utnyttja varifrån belöningen kommer och var hunden får den, för att ge hunden tydligare information om vad det är som lönar sig.

- En belöning som alltid kommer från samma håll – ger förväntan i den riktning som belöningen kommer ifrån.
- En belöning som kommer från varierade riktningar – ger förväntan på belöning, men inte på varifrån den kommer.
- En belöning som hunden alltid tar på ett ställe – gör att hunden skapar en egen liten beteendekedja mellan klick och belöning.
- En belöning som hunden får på olika ställen – ger enbart förväntan på belöning.

Som vanligt gäller det att ha ordning på sina kriterier och sin timing, så att man kan ta tillvara det hunden erbjuder på bästa sätt. Det vi pratar om är att genom belöningen påverka vad hunden faktiskt erbjuder. Man kan använda sina belöningar för att skapa situation där önskvärt beteende m större sannolikhet uppstår. Det handlar alltså om att använda belöningsförväntan för att styra eller påverka vad hunden erbjuder. Observera att det inte är frågan om någon ”muta” – belöningen kommer förstås *efter* beteendet.

Att utnyttja förväntan på belöningens riktning och /eller placering

Du måste alltså tänka både på varifrån dina belöningar kommer, och vad hunden gör under tiden mellan klick och belöning.

Ta till exempel att du håller på att shapa hunden till att stå rakt framför dig. Om du serverar belöningen rakt framför dig, så att hunden får röra sig dit för att ta den, så ökar sannolikheten att hunden bjuder på en position framför dig. Om belöningen dessutom dyker upp från olika håll (höger ficka, vänster ficka, din mun, direkt från höger eller vänster hand, från en medhjälpare, et c), så kommer hunden att erbjuda ett rakare stående än om belöningen alltid kommer från din högra ficka till belöningspositionen rakt framför hunden.

Du kan också föreställa dig att du håller på att lära hunden att trampa på en musmatta. Ditt kriterium är att hunden aktivt sätter minst en tass på targeten och ”fryser” där. Om belöningen hela tiden är ”klick – du stoppar handen i fickan – tar fram godis – sträcker fram handen – hunden äter upp godiset”, så kommer hunden att förvänta sig ett ”klick” när den fryser på musmattan (precis det du är ute efter). Den kommer också att förvänta sig att du stoppar handen i fickan och tar fram godis till den (kanske inte riktigt vad du är ute efter). Både belöningens placering och varifrån den kommer får här hunden att rikta sitt beteende, d v s den kommer att trampa på musmattan mer eller mindre vänd mot dig. Snart kommer du att ha lärt hunden att ”frys på musmatta” är något man gör i en viss riktning – mot dig! Om du vill att hunden ska fokusera på själva musmattan, och inte på varifrån belöningen kommer, så bör du variera dina belöningar så att hunden bara vet *att* belöningen kommer, inte *varifrån* den kommer. Du kan sedan välja om du vill att hunden ska förvänta sig att belöningen alltid hamnar på ett och samma ställe (förväntan på placering, till exempel rakt ovanför musmattan) eller om den bara ska förvänta sig att belöningen dyker upp någonstans (ingen förväntan på placering).

Foto Nina Mortensen

Men, om jag inte vill att hunden ska rikta sig mot mig så är det väl bara att ändra på kriterierna? säger nu någon. Visst är det en möjlighet. Om du vill att hunden ska frysa på musmattan utan att rikta in sig mot dig, så kan du förstås välja att bara belöna t ex när hunden fryser på musmattan i den riktning den rörde sig åt. Då får du också ta med sådana detaljer

som huvudets och blickens riktning i din kriteriesättning. Att lära hunden att behålla sin riktning rakt fram mot ingenting är *svårt*, och att shapa fram detta beteende utan att utnyttja belöningsförväntan gör tillvaron onödigt krånglig för både dig och din hund. Att lära hunden att frysa på musmattan utan att vända sig mot dig är oändligt mycket lättare om den förväntar sig att belöningen kan komma var som helst ifrån, jämfört med om den förväntar sig att belöningen alltid kommer ur din ficka. Om belöningen dessutom placeras där du vill att hunden ska vara, så är oddsen ännu bättre för att hunden ska erbjuda det önskade beteendet.

Foto Maria Lennartsdotter

Fler exempel

Tänk dig att du tränar fotgående. Genom att belöna hunden ur vänster handen på den plats där du vill att den ska ha huvudet, kan du öka sannolikheten att hunden erbjuder det beteende du är ute efter, dvs en korrekt position. Om belöningarna istället alltid kommer ur din högra hand och serveras snett framför dig, så ökar istället sannolikheten att hunden erbjuder den positionen. Givetvis kan du genom din kriteriesättning shapa hunden till rätt position, oavsett varifrån godiset kommer. Men det kommer att vara svårare för hunden att förstå vad du är ute efter, och det kommer att ta längre tid att få fram beteendet. Skillnaden ligger alltså i hur

tydlig information du väljer att ge din hund och hur pragmatisk du väljer att vara i din träning. ”Get the behavior!” som Bob Bailey brukar säga.

Ett annat exempel är inläringen av ligg. Genom att placera belöningen nära marken påverkar du hundens förväntan neråt, vilket förstås är önskvärt. Men det viktiga är inte bara var belöningen placeras, utan också hur den kommer dit. Alltså, se till att hunden inte först får en förväntan uppåt efter klicket – belöningen ska dyka upp i marknivå så snabbt som möjligt efter att du klickat, helst skulle den materialiseras mellan hundens tassar! Om du är för långsam här är det lätt hänt att hunden skapar sig en egen liten beteendekedja efter klicket: klick- titta upp - följ godisen med blicken – ät godis i marknivå. Detta är inte riktigt den förväntan vi vill ha om målet är att få hunden att erbjuda ett markbundet beteende...

Att frikoppla beteendet från belöningens riktning och placering

Det finns i och för sig en poäng med (det felaktiga) påståendet att ”belöningens placering spelar ingen roll”. Ska du kunna säga att hunden verkligen ”kan” beteendet, så ska belöningsplacering och belöningsätt förstås vara irrelevant för beteendets utförande. Att göra beteendet oberoende av belöningsplaceringen kan vara ett senare kriterium när själva beteendet ”sitter”. I exemplet med fotgåendet kan du då börja servera godisen med höger handen, och på det viset att ”proofa” beteendet; om hunden låter sig påverkas av sin belöningsförväntan så blir det inget klick... I början av träningen erbjuder hunden alltså rätt beteende *tack vare* sin belöningsförväntan, nu erbjuder hunden rätt beteende *trots* sin belöningsförväntan. Det som är viktigt är att du kommer ihåg hur du har riktat och placerat dina belöningar, så att du vet vad hunden förväntar sig och varför. Risken är annars att du plötsligt står där och inte får det beteende du tänkt dig, bara för att du ändrat på själva belölandet.

Vilken sorts belöning?

Typen av förstärkning (godis eller leksak, lugnt eller livligt, på ett ställe eller i) påverkar naturligtvis också hundens förväntan och därmed vad den erbjuder.

Avslutningsvis

Utnyttja hundens belöningsförväntan, och använd den till att göra informationsflödet mellan dig och hunden så klart och tydligt som möjligt. Utöver det här med belöningsförväntan så är det en sak till att tänka på när det gäller belöningar: där hunden är när belöningen är slut, kommer den att påbörja nästa beteende. Det är därför klokt att använda själva belönandet till att förflytta hunden om så behövs. På så vis kan hunden direkt börja erbjuda beteenden igen. Var bara snabb och påpasslig med din klicker, för här kan det gå undan!